

KREDİ (TİCARİ ALACAK) SİGORTASINDA SİGORTACININ KANUNİ HALEFİYETİ İÇİN TTK M. 1472 HÜKMÜ ELVERİŞLİ MİDİR?

Yard. Doç. Dr. Ecehan Yeşilova Aras*

Giriş

- 1.Çözümü Bekleyen Sorun
- 2.Sigortalının “Dava Hakkı”nın Açılımı
- 2.1.TTK m.1472 Hükümü Uyarınca
- 2.2.VVG §86 Hükümü Uyarınca
3. Kredi Sigortasında Sigortalının Dava Hakkının Değerlendirmesi
4. Madde Gereğesinin Kanun Metninin Yorumundaki Etkisi
5. Sonuç

Giriş

Bir zarar sigortası türü olarak kabul edilen kredi sigortasında, halefiyet için uygulanacak hüküm, Türk Ticaret Kanunu'nun 1472. maddesidir. Kanun'un zarar sigortaları bölümü içinde yer alan bir diğer “Halefiyet” kenar başlıklı 1481. maddesi hükmü, sorumluluk sigortaları için hususi olarak düzenlenmiştir ve fakat kredi sigortası, bir sorumluluk sigortası değildir¹.

Kanuni halefiyetin doğabilmesi için gerek eski Ticaret Kanunu m. 1301 hükmünde gerekse TTK m. 1472'de, zararın kaynağı bakımından bir sınırlandırma yapılmamıştır. Dolayısı ile halefiyetin gerçekleşmesi bakımından, zararın haksız fiilden, sözleşmeden veya kusursuz sorumluluk halinden doğması, herhangi bir fark yaratmamaktadır. Sigortalının sahip olduğu istemin **hukuki sebebi** konusunda, halefiyet açısından, öğretide² de hemfikir olunduğu üzere bir fark bulunmaz iken; davanın **hukuki niteliğinin** ne olduğunun bir önemi olup olmaması bakımından öğretide farklı tespitler yapılmıştır. Kanuni halefiyetin kapsamına girebilecek, başka bir deyişle sigortacıya kanunen intikal edebilecek taleplerin, sigortalının sorumlu kişiye karşı sadece tazminat davası

* Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Deniz Ticaret Hukuku Anabilim Dalı.

¹ S.Ünan, **Kredi (Ticari Alacak) Sigortası Genel Şartları Şerhi**, Sigorta Hukuku Türk Derneği, Şubat 2013, s. 75.

² A. Kılıçoğlu, Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, **AÜHFD** 1974, Cilt XXXI, Sayı 1-4, s. 410; R.Kender, **Sigortacılık Seminerleri Konu: Sigorta Hukuku**, İstanbul 1975, s.184; M.K.,Omağ, **Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti**, İstanbul 2011, s. 37; A.Bozer, **Sigorta Hukuku**, Ankara 1981, s. 112; H.Arseven, **Sigorta Hukuku**, İstanbul 1987, s. 159; R.Kender, **Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku**, 10.baskı, İstanbul 2011, s. 341, 342; S.Tekinay/S.Akman/H.Burcuoğlu/A.Altop, **Tekinay Borçlar Hukuku**, İstanbul 1993, s. 212; K.Şenocak,Türk Ticaret Kanunu'nun Mal Sigortasına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği, **AÜHFD**, Cilt 58, 1-2009, s.218; M.E.Bilge, Sigorta Tazminatını Alan Sigortalının Zarar Veren Üçüncü Şahısla Yaptığı İşlemlerin Sigortacının Halefiyeti Üzerindeki Etkisi ve Yargıtay Uygulaması, **Prof.Dr.Hayri Domanic'e 80.Yaşgünü Armağanı**, İstanbul 2001, s. 71.

niteliğinde yöneltebileceği taleplerle mi sınırlı olduğu yoksa hukuken ifa davasına konu olabilecek talepler bakımından da sigortacının kanunen halef olup olmayacağı, değerlendirilmeye muhtaç bir konu olarak görülmüştür.

1. Çözümü Bekleyen Sorun

TTK m. 1472 hükmünde, sigortalının gerçekleşen zarardan ötürü sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hakkın, tazmin edilen bedel kadar sigortacıya intikal edeceği ve sigortacının sigorta tazminatını ödemekle, sigortalının yerine geçeceği düzenlenmiştir. Öncelikle, hükümde sadece “dava hakkı” şeklinde ifade edilen bu hakkın konusu olan dava, sorumlu kişiye karşı yöneltebilecek bir tazminat davası olmak zorunda mıdır? Zira, TTK m. 1472 hükmünde yer alan “dava hakkı” ibaresini, gerekçesinde ifade edildiği gibi “...sigortalının haiz olduğu tazminat talep hakkı...” şeklinde dar yorumlayacak olursak, kredi sigortası akdeden sigortacının TTK m. 1472 hükmü kapsamında kanuni halefiyeti, hiçbir zaman doğmayacak; sigorta tazminatını sigortalya ödedikten sonra ödediği tutarı, borcunu ödemeyen mal veya hizmet alıcısına rücu edebilmek için mutlaka akdi halef olabilmenin koşullarını gerçekleştirmek zorunda kalacaktır³. Çünkü, borçlunun ödemediği satım bedelinin kendisinden talep edilmesini konu alan dava, bir tazminat değil; aynen ifa davasıdır. Öte yandan, hükümde geçen “dava hakkı” ibaresi, hakikaten sadece “tazminat davası” ile sınırlı tutulmak isteniyor idiyse, kanun koyucu bunu mehzaz Belçika Sigorta Sözleşmesi Kanunu m. 22(1)'de olduğu gibi veya Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu § 86 (eski § 67) hükmünde yer aldığı gibi, madde metninde neden açıkça vurgulamamıştır? Son olarak, TTK m. 1472 hükmünün gerekçesindeki “tazminat talep hakkı” ifadesinin, maddenin yorumlanmasına etkisi ne ölçüde olacaktır?

2. Sigortalının “Dava Hakkı”nın Açılımı

2.1. TTK m. 1472 Hükmü Uyarınca

Türk Ticaret Kanunu'nun 1472. maddesi hükmü, 6762 sayılı eski Ticaret Kanunu (eTTK) m. 1301 hükmünün anlatım ve sıralamasında yapılan ufak birkaç değişiklik ve ilave ile oluşturulmuştur⁴. Öyle ki, TTK m. 1472 hükmünde, önceki metinden farklı olarak, (i) sigortacının, sigorta ettirenin değil, sigortalının yerine geçeceği; (ii) dava hakkının üçüncü şahıslara karşı değil; sorumlulara karşı olması konusunda iki değişiklik ve (iii) sigortacının, sigortalının başlattığı dava veya takibe, halef sıfatıyla kaldığı yerden devam edebileceği konusunda da usulî bir ek düzenleme yer almaktadır⁵.

Eski Ticaret Kanunu'nun 1301. maddesi ise 865 sayılı bir önceki Ticaret Kanunu'nun (ETTK) 965. maddesinden aynen alınmıştır⁶. Bu madde de 1874 tarihli Belçika Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nun 22. maddesinden iktibas edilmiştir⁷. İktibas sırasında, maddenin sıralaması bir yana, konumuzla ilgili ola-

³ Türk/İsviçre borçlar hukuku sisteminde, halefiyet, sadece kanun koyucunun iradesine dayanır. Kanunda öngörülen halefiyet halleri dışında, üçüncü kişinin alacaklının yerine kaim olarak alacak hakkını kazanması, ancak alacağın temlikî ile mümkündür (Omağ, s. 42).

⁴ K.Atamer, Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Zarar Sigortalılarına Giriş, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Mart 2011, Cilt XXVII, Sayı 1, s.71.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Atamer, s.71-73.

⁶ Omağ, s. 31; Atamer, s. 71.

⁷ K.Atamer/ Y.Tosun, Sigorta Hukukuna İlişkin Türk Ticaret Kanunu'nun Kaynakları, **Sigorta Hukuku Dergisi**, 2005/1, s.150.

rak esaslı bir değişiklik yapılmıştır: Mevaz Kanun'un 22. maddesinin ilk fıkrasında "tazminat ödemesi" ibaresi kullanıldığı için hükümün ikinci fıkrasında açıklayıcı olması bakımından, borçlunun aczine dair sigortalarda⁸ da sigortalının dava hakkının sigortacıya geçeceği ifade edilmiştir. Bu hüküm, ETTK'nın 965. maddesine aktarılırken bir genelleme yapılmış ve hiç "tazminat" kavramı kullanılmadan, sigorta ettirenin zarar veren üçüncü kişiye karşı olan "dava hakkı"ndan bahsedilmiştir. Böylelikle kredi sigortaları bakımından, mevaz Kanun'daki gibi ayrı bir fıkraya düzenlemeye gerek kalmamıştır⁹. Ne var ki, hükümde "gerçekleşen **zarardan** dolaylı sorumlulara karşı dava hakkı" denildiği için söz konusu dava hakkının öğretide tazminat davası şeklinde anlaşılabilme ihtimali ortaya çıkmıştır.

Öyle ki, öğretide¹⁰ eTTK'nın 1301. maddesi hükmünde geçen "dava hakkı" ifadesinin, aynı Kanun'un deniz sigortalarındaki halefiyeti düzenleyen 1361. maddesine uygun olarak, dava edilebilir nitelikteki "tazminat alacağı" şeklinde anlaşılması gerektiği ileri sürülmüştür. Oysa, bu görüşü değerlendiren unutulmamalıdır ki, kara sigortalarındaki halefiyete dair 1301. madde ile deniz sigortalarındaki halefiyete ilişkin 1361. madde, farklı hukuki kaynaklardan iktibas edilmiş olup, anılan ilk hüküm Belçika Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'ndan; ikincisi ise Alman Ticaret Kanunu'ndan¹¹ geldiğinden, aralarında içerik ve terim birliği sağlanamamıştır.

Kanun koyucu, Türk Borçlar Kanunu m. 127/III hükmünde, 818 sayılı eski Borçlar Kanunu'nun 109. maddesinden farklı olarak, ikinci fıkrada iki özel hâl olarak sayılan halefiyet durumuna ilaveten, diğer halefiyet hallerine ilişkin kanun hükümlerinin saklı olacağını düzenlemiştir. Böylelikle, sigortacının sigortalısına halef olması konusunun, eski Borçlar Kanunu'nun 109/II hükmüne girmediğinden bahisle, teknik ve gerçek anlamda bir halefiyet olmadığı tartışmaları¹² da son bulmuştur. Kanun koyucu, Türk Ticaret Kanunu'nda, sigorta hukukunun ihtiyaçları gereğince, koşullarını ve gerçekleşme şartlarını Borçlar Hukuku şartlarından farklı düzenleyerek, "sui generis" bir halefiyet durumu yaratmıştır¹³. Gerek eTTK (m. 1301) gerekse yeni Türk Ticaret Kanunu'nda (m. 1472), hükümün kenar başlığı açık ve net olarak "Halefiyet" olarak zikredilmiştir. Her iki hükümün ilk cümlesinde de bu halefiyetin koşulu (sigorta tazminatı-

⁸ Borçlunun aczine dair sigorta, eTTK'nın 1272. maddesinde düzenlenmiştir. Ancak bu sigorta türü, borçlunun acze düşmüş olması yani alacağın kesin olarak tahsil edilememesi sonucu oluşan zarara karşı yapılmakta olup borcun vadesinde ödenmemesi rizikosuna karşı teminat veren kredi sigortası ile bir değildir (N.Özdemir, **Kredi Sigortası**, Ankara 1966, s.24).

⁹ Atamer/Tosun, s. 150.

¹⁰ Omağ, s.91. Sigortalının dava hakkının konusunun, "tazminat alacağı" olarak değerlendirildiği diğer eserler için bkz. Kender, Sigortacılık Seminerleri, s. 184; Kender, s. 341, 342; F. Tekil, Sigorta Hukukunda Tazmin İlkesi ve Rücu Hakkı, **Prof.Dr. Ali Bozer'e Armağan**, Ankara 1998, s. 128,129; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 212; S.Hızır,Türk Ticaret Kanunu'nda Yer Alan Mal Sigortalılarına İlişkin Muhtelif Hüküm Ve İlkelere Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği, **TBB Dergisi**, Sayı 86, 2009, s. 298; Şenocak, s. 218; Bilge, s.71; *karş. I.Ulaş, Uygulamalı Sigorta Hukuku Mal ve Sorumluluk Sigortaları*, Ankara 2002, s.158. Anılan son Yazar, "...maddede belirtilen dava hakkının öncelikle tazminat talep hakkı olarak kabulü gerekir" diyerek, dava hakkını tazminat talebi ile sınırlı tutmamaktadır.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. K. Atamer, Deniz Sigortalılarına İlişkin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerinin Kaynakları, **E.Çetingil ve R.Kender'e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı**, İstanbul 2007, s. 320.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Omağ, s. 49-50.

¹³ Omağ, s. 50.

nın ödenmesi) ve sonucu (sigortacının hukuken sigortalının yerine geçmesi) düzenlenmiştir.

2.2. VVG § 86 Hükümü Uyarınca

TTK m. 1472 hükmündeki “dava hakkı” ifadesi, Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’ndaki gibi “tazminat davası” olarak yorumlanacak olursa, bu yabancı Kanun’da yer alan “tazminat” kavramının ne genişlikte kullanıldığı konusunda kısa bir değerlendirme yapmanın uygun olduğu kanısındayız.

Türk Ticaret Kanunu’nun sigorta hukukuna ait hükümleri bakımından, Kanun komisyonunda kaynak olarak dikkate alınan Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu (30 Mayıs 1908 tarihli VVG, *Gesetz über den Versicherungsvertrag*), Türk Ticaret Kanunu yürürlüğe girmeden önce değişikliğe uğramış ve yerini 23 Kasım 2007 tarihli yeni Sigorta Sözleşmesi Kanunu’na bırakmıştır. Halefiyetin konusu olan dava, eski Kanun’un § 67 hükmünde, “sigortalının zararının tazmini yönündeki dava” (*Anspruch auf Ersatz des Schadens*) şeklinde; yeni VVG § 86 hükmünde ise sadece “tazminat davası” (*Ersatzanspruch*) biçiminde düzenlenmiştir.

Sigortalının sahip olduğu dava hakkının kanunen sigortacıya geçip geçmediği konusu, yani kanun koyucunun “tazminat davası” olarak yaptığı nitelendirmenin kanuni halefiyet bakımından kapsamının ne olduğu meselesi, öğretilerde çoğunluk görüşü¹⁴ çerçevesinde, menfaat özdeşliği (*Interessennidentität*) ve uyum (*Kongruenz*) kriterlerine göre değerlendirilmektedir. Şöyle ki, zarar gören sigortalı bakımından, zarar veren kişiye karşı yönelteceği talebin arkasındaki menfaat ile aynı zarar için sigortacıya yönelteceği sigorta tazminatı talebinin arkasında yatan menfaat ile aynı ise bu dava hakkının kanunen sigortacıya geçebildiği kabul edilmektedir. Bu hususta hukuk dogmatikine sıkışıp dar yorum yapmaktansa zarar görenin (sigortalının) parasal menfaati dikkate alınarak tazminat talebinin geniş anlamda yorumlanması, tercih edilmiştir. Şayet sigortalı, zarar veren kişiye yönelteceği talep neticesinde amacına (parasal sonucuna), sigorta sözleşmesi ile kendisine tanınan teminattan faydalana- rak, sigortacıya yönelteceği bir talep ile kısmen dahi olsa ulaşabiliyorsa, zarar verene ve sigortacıya yönlenebilen iki talep arasında, menfaat özdeşliğinin bulunduğu kabul edilmektedir. Bu özdeşlik, zarar görenin zarar verene karşı olan dava hakkının, sigortacıya kanunen intikal edebileceğini gösteren bir kriter olarak görülmektedir.

Bu menfaat özdeşliği kriteri dahilinde dikkate alınan diğer bir husus da talepler arasındaki uyumdur. Oluşan zararın sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınmış rizikolardan birisi olması da, kanuni halefiyetin bir başka ölçüt olarak kabul görmektedir. Şayet zarar görenin, zarar verenden sadece bedensel zararını talep edebildiği varsayılırsa, kasko sigortacısının zarar görenin malına ilişkin zararı ödedikten sonra, sigortalının zarar verene karşı sahip olduğu dava hakkına kanunen halef olması, talepler arası uyumsuzluk nedeniyle düşünülmemeyecektir¹⁵. Bu kriterler dikkate alındığında; sözleşmeden doğan ve özellikle edimin ifasına yönelik talepler bakımından (*Vertragliche Ansprüche*,

¹⁴ T.Langheid/M.Wandt/H.Möller/S.Seger, **Münchener Kommentar**, 2010 München, § 86 Rn.56-58 ve orada anılan yazarlar; H.Baumann/H.Honsell, **Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz**, 1999, § 67, Rn.27.

¹⁵ Langheid/Wandt/Möller/Seger, § 86 Rn.59; O.Meixner/R.Steinbeck, **Allgemeines Versicherungsvertragsrecht**, 2. Auflage, München 2011, § 8, Rn.25-27; Baumann/Honsell, § 67, Rn.89.

insbesondere Erfüllungsansprüche) sigortalının sahip olduğu dava hakkının, kanunen sigortacıya da geçeceği ifade edilmiştir¹⁶.

Eski ve yeni VVG'de, zarar sigortalarına ait genel hükümler içerisinde bulunan halefiyete ilişkin düzenlemeye dair öğretilerde yapılan bu değerlendirme, özellikle de söz konusu kredi sigortası olunca muhalefet¹⁷ ile karşılaşmaktadır. Bu karşıt görüş, VVG'nin § 86 hükmünde geçen "tazminat talebi" ifadesini, sözüne (lafzına) sıkı sıkıya bağlı kalarak değerlendirmektedir: Kredi sigortası, para alacağına ilişkin olduğundan; temerrüd halinde alacaklının borçluya karşı ileri süreceği talebin konusu, sözleşmenin asli ediminin (satım bedelinin ödenmesinin) aynen ifasının talep edilmesidir. Anılan görüşe göre, kredi sigortasındaki sigortalının sahip olduğu sözleşmesel para alacağının borçludan dava yoluyla talep edilmesi, borçlar hukuku anlamıyla, asli edimin yerine geçen bir talep yani tazminat olmadığından; sigortacı her halükarda bu alacağı, sigortalıdan temlik almak sureti ile borçluya karşı rücu hakkını kullanabilecektir.

3. Kredi Sigortasında Sigortalının Dava Hakkının Değerlendirilmesi

Kredi Sigortasının sigortalısı konumundaki alacaklı, bir mal satmış veya hizmet sunmuş, lakin bunun karşılığı olan bedeli, sözleşmenin karşı tarafından tahsil edememiştir. Başka bir deyişle, bu satım veya hizmet sunumuna ilişkin sözleşmenin alıcısı, sigortalı karşısındaki borçlu konumunda olan kişidir¹⁸.

Bilindiği üzere, her iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü halinde alacaklının önünde üç seçimlik hak bulunmaktadır (TBK m. 125): Birincisi, aynen ifa ve gecikme tazminatı talep etmek; ikincisi, aynen ifayı reddedip müspet tazminat talep etmek ve son olarak da sözleşmeden dönüp menfi zararı istemektir. Böylelikle, borcun ifa edilmemesinin sonucu olarak alacaklının önünde (i) ifa davası ve cebri icra; (ii) aynen ifayı red ve tazminat davası ile (iii) sözleşmeden dönerek tazminat isteme şeklinde üç hareket sahası bulunmaktadır.

Para alacaklarında ise alacaklının böyle bir seçim hakkı bulunmayıp aynen ifayı yani sözleşmesel asli edimi, gecikme faizi ile birlikte talep etmek, tek seçeneğidir; zira edimin ifası mümkün olduğu müddetçe ifa davası açılması zorunludur. Para borçlarının ifasında ise imkansızlık söz konusu olmaz, çünkü borçluyu ifaya mahkum eden ilâm neticesinde, borçlunun mallarının haciz veya iflas yoluyla paraya çevrilmesi suretiyle alacaklının alacağını temin etmesi sağlanır¹⁹.

Para borçlarında temerrütte, gecikme tazminatını karşılamak üzere gecikme faizi ödenmesi gerekeceği düzenlenmiştir (TBK m.121). Gecikme faizi, "alacaklının, paradan temerrüd süresince mahrum kalması nedeniyle uğradığı **zarar**" olarak tanımlanır. Ancak, alacaklı böyle bir zarara gerçekte uğramamış olsa bile, kanun koyucu, alacaklının gecikme faizi miktarınca zarara uğradığını,

¹⁶ Langheid/Wandt/Möller/Seeger, § 86 Rn.76.

¹⁷ H.Heiss, **The Principle of Assignment of Rights Governed by International Private Law**, Credit Insurance and Surety Working Party in IV. AIDA Europe Conference, Londra 13 Eylül 2012. (Yazarın bu tebliği henüz yayınlanmamıştır).

¹⁸ R.Atabek, **Kredi Sigortası**, Ankara 1956, s.9-11; Ayrıntılı bilgi için bkz. S.Ünan, s. 9-13.

¹⁹ K.Öğuzman/T.Öz, **Borçlar Hukuku**, İstanbul 2005, s. 328, 332; F. Eren, **Borçlar Hukuku**, İstanbul 2003, s. 987, 1070,1071; A. Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku**, Ankara 2008, s. 519; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 929; H.Hatemi/E.Gökyayla, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, İstanbul 2011, s. 258,259; M.Ayan, **Borçlar Hukuku**, Konya 2012, s. 336.

kanuni karine olarak kabul etmiştir²⁰. Bu sebeple, gecikme faizi, alacaklının kanunen farz edilen zararını tazmin eden, götürü tazminat niteliğindedir²¹.

Kredi sigortası yaptıran alacaklı sigortalının, mütemerrid borçludan talep edebileceği aynen ifanın konusu, sözleşme gereği satılan malın veya sunulan hizmetin bedelinin borçlu tarafından ödenmesidir. Para alacaklısı sigortalı tarafından borçluya karşı açılacak davanın, müspet zararın tazmini değil; aynen ifa davası olması sebebiyle, sigortacının da sigorta tazminatını ödemekle, sigortalının yerine geçerek halef sıfatıyla borçluya karşı açacağı dava da hukuki nitelik bakımından aynen ifa davası olacaktır. Bu dava, sözleşmenin bizatihi kendisinden doğan asli edim borcunun ifasının talep edilmesi olduğundan; TTK m. 1472 hükmündeki “dava hakkı” sadece tazminat davası olarak yorumlanırsa, sigortacı kanuni halef olamayacaktır.

Para alacaklarında temerrüd halinde, alacaklı gecikmiş de olsa aynen ifa ve buna ek olarak temerrüd faizi talep edebilmenin yanı sıra, bu faiz ile karşılanamayan zararı için bir de munzam zararını talep etme hakkına sahiptir²². Ne var ki, kredi sigortası sözleşmesiyle, aksi kararlaştırılmadıkça, sadece asıl alacak teminat altına alınmakta; faiz, masraf, ceza şeklinde sair zarar kalemleri için teminat verilmemektedir (Kredi Sigortası Genel Şartları m. A.7.1.8). Mal veya hizmet alıcısının, asli edim yükümlülüğü olan ödemeyi, vadesinde yerine getirmemesinin yol açtığı zarar (gecikme faizi ve munzam zarar) kural olarak zaten kredi sigortasının teminatı kapsamında olmadığı için, sigortacının bu meblağ bakımından kanuni halefiyeti de söz konusu olmayacaktır²³. O halde, kanuni halefiyetin konusu olup olmadığını tartıştığımız meblağ, satılan mal veya hizmetin bedelinin tahsili için açılacak davanın konusudur. Sigortalı alacaklının, bu meblağı vadesinde borçlu alıcıdan tahsil edememesi, TTK m. 1472 hükmünde ifade edildiği gibi, sigortalının malvarlığında “gerçekleşen zarar” olarak kabul edilecek midir?²⁴.

TTK m. 1472 hükmünde, mana yönünden bulanıklık yaratmaya elverişli bir kelime bulunmaktadır: “*Sigortalının gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa*” ifadesinde yer alan “zarar” ibaresinin, sonrasında kullanılan “dava hakkı”nı, tazminat davası şeklinde daraltmaya elverişli olup olmadığını da değerlendirilmeye muhtaç bir konu haline getirmiştir.

Gerek eski Ticaret Kanunlarında geçen “vaki zarardan dolayı” ibaresi gerekse yeni Türk Ticaret Kanunu’nun 1472. maddesinde kullanılan “gerçekleşen zarardan dolayı” ifadesi, alacaklının dava hakkını, tazminat davası ile sınırlamamaktadır. Alıcının, satıcıya karşı olan para borcunu ödememesi, şüphesiz satıcının (sigortalının) malvarlığının aktifinde, bir azalma meydana getirecektir ki bu durum, bir zarar türüdür. Satıcının işletmesinde oluşan bu zarar, 3 kalemde oluşur: (1) Satım bedeli, (2) bu bedeli kullanamamaktan dolayı oluşan zarar (gecikme zararı=faiz) ve (3) bu paradan mahrum kalan alacaklının kendi borçlarını zamanında ödeyememesi yüzünden maruz kaldığı cezalar (munzam zarar). Borçlar hukukumuz, bu 3 zarar kaleminin giderilmesi için alacaklının sahip olduğu talepleri hukukun farklı nitelikte düzenlemiştir. Satım bedelinin ödenmesi konusunda talep edilen hukuki korumanın konusu, aynen ifadır.

²⁰ Ayan, s. 336.

²¹ Oğuzman/Öz, s. 391; Eren, s. 1056; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 930.

²² Ayan, s. 340.

²³ Ünan, s. 75.

²⁴ Fransız hukukunda, kredi sigortası kapsamındaki bir teminat için sigortalı tarafından üçüncü kişiye açılacak davanın, kanuni halefiyet kapsamında olacağı açıkça kabul edilmiştir (Ünan, s. 75).

Zira, talebin konusu, sözleşmesel içerikten farklı değildir²⁵. Buna ek olarak, gecikme faizi ve munzam zarar da talep edildiği zaman, alacaklının talebi, sözleşmesel içeriği aştığı yani sözleşmesel edimden farklılaştığı için hukuken tazminat olarak nitelendirilmektedir²⁶.

Kredi sigortası teminatı, kural olarak zaten sadece ilk zarar kalemi için verildiğinden; sigortalının mütemerrid alıcıya karşı yöneltebileceği ve hukuken de “tazminat” olarak nitelendirilen gecikme faizi ve munzam zarar talepleri sigorta kapsamında olmadığından, bunların halefiyete konu olup olmadığı tartışılmayacaktır. Sorun, “aynen ifa davası” olarak hukuken nitelendirilen zarar kaleminin, yani satım bedelinin tahsili için sigortalı tarafından alıcıya karşı açılacak davanın, kanuni halefiyete konu olup olmayacağıdır. Kanaatimizce, borçlunun satım sözleşmesinden doğan asli edim yükümü niteliğindeki ödemeyi yapmaması, alacaklı sigortalının malvarlığının aktifinde (alacak hakkında) bir azalma meydana getirerek “zarar” oluşturmuştur. Bu bakımdan, TTK m. 1472 hükmünde kullanılan “gerçekleşen zarar” ifadesi yadırganmamalıdır. Ancak bu zararın giderilmesi, sözleşmesel edim farklılaştırılmaksızın aynen talep edildiği için tazminat değil; ifa davası olarak nitelendirilmektedir. TTK m. 1472 hükmü de “*sigortalının zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa*” buyurduğu için, kanaatimizce kredi sigortası ile teminat altına alınmış satım bedelinin tahsiline yönelik açılacak bu ifa davası, kanuni halefiyetin konusu olacaktır²⁷. Şayet, kredi sigortası taraflarca, gecikme faizine de teminat verecek şekilde akdedilirse, o zaman gecikme faizinin borçludan tahsil edilmesine yönelik sigortalı tarafından açılacak tazminat davası hakkı bakımından da sigortalı yine kanuni halef olacaktır. Zira, TTK m. 1472 hükmü, davanın hukuki niteliği bakımından bir ayırım yapmaksızın, sigortacıyı sigortalının ayak-kabıları içine sokmuştur. Hükümün açılış cümlesi olan “*Sigortalı, sigorta tazminatını ödediğinde, hukuken sigortalının yerine geçer*” ifadesi, sonrasında kullanılan “zarar” kelimesi ile anlamca daraltılmayacak kadar kuvvetli bir iradeyi sergilemektedir.

Yargıtay da 18.1.1972 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında²⁸, “...*sigorta ettirenin ne hakkı varsa bunlar, şartları gerçekleşince, sigortacıya geçer*” diyerek davanın gerek hukuki sebebi gerekse hukuki niteliği bakımından bir ayırım yapmaksızın, halefiyet hükmündeki “dava hakkı” ibaresini en geniş anlamıyla kabul ettiğini göstermektedir.

Kredi Sigortası Genel Şartlarının “Halefiyet” kenar başlıklı B.6 maddesinde, “Sigortalı, ödediği tazminat tutarınca, hukuken sigortalı yerine geçer.” denilerek, sigortalı tarafından sorumlu kişiye karşı açılacak davanın hukuki niteliği hakkında bir ifade kullanılmaksızın, her halükarda kanuni halefiyetin varlığı kabul edilmiştir²⁹.

4. Madde Gereğesinin Kanun Metninin Yorumundaki Etkisi

Türk Medeni Kanunu m. 1/I hükmüne göre, “Kanun *sözüyle ve özüyle* değindiği bütün konularda uygulanır.” Burada anlatılmak istenen, bir norm incelenirken, onun önce sözüne ama ayrıca özüne de bakılacağıdır ki öze, nor-

²⁵ Aynen ifa davasının konusu, borçluyu borçlanılan edimi ifaya mahkum ettirme talebidir (Eren, s. 986).

²⁶ Tazminat davasının açılması, sözleşmesel içeriğin değiştiğini ifade eder (Eren, s. 993).

²⁷ Aynı yönde, S.Ünan, Some Private International Law Problems Relating to Insurance Law in Turkish Practice, **Revija**, 2012-4, s. 62, dn.4.

²⁸ 18.1.1972 tarih, 1970/2 Esas, 1972/1 Karar (Ulaş, s. 160).

²⁹ Ünan, s.75. Yazar, olması gerekenin de bu olduğu yönünde görüşünü beyan etmiştir.

mun amacı da dahildir. Bir kural, sadece yazılı bir metinden ibaret değildir; içinde ayrıca onun hizmet edeceği amaç da mündemictir. Bu nedenle, hakim sözü açık ve anlaşılır olan bir normun metin duvarını aşip onun amacını dikkate alarak sözüne aykırı yorumlayamaz, zira normun sözüne bağlılık esastır. Ancak hakim, sadece kanuna değil; hukuka da bağlıdır. Eğer normun sözü, kanun ve hukuk arasında bir çatışma yaratıyorsa hakim, hukuk ve adaletin gerektirdiği çözümü bulabilmek için normun sözünü aşip amaca uygunluk yorumuna başlayabilir³⁰.

Amaca uygunluk yorumu, normun tarihsel geçmişi ile de desteklenebilir. Bu anlamda, tasarı, gerekçe, komisyon raporu gibi belgeler dikkate alınır³¹. Ancak tarihsel yorum olarak bilinen bu çalışma, hakimi bağlamayıp sadece tarihsel süreç içerisindeki gelişmeleri açıklığa kavuşturmaya yardım etmektedir. Öte yandan, kanun koyucunun o normun altında yatan niyetinin tarihsel yorum ile saptanmaya çalışılması, her zaman sorunun çözümüne ışık tutmayacağı gibi; birçok açıdan da eleştirilmektedir. Zira, kanunun hazırlık aşamasında yer alan bu belgelerde niyet aramak, sözcüklere sığınmaktan yani yine sözlük yorum yapmaktan ibaret olacaktır³².

Bu bilgiler ışığında, hâkimin TTK m. 1472 hükmünün “dava hakkı” ifadesi ve “sigortacı, sigortalının yerine geçer” şeklindeki açık ve anlaşılır sözü karşısında, bu normun hukuka uygun olmadığından bahisle, metin duvarını aşip amaçsal ve bu vesileyle de tarihsel yoruma (madde gerekçesindeki sözlere) gitmesi, yorum sistematiği bakımından uygun değildir. Zira, sözlük yorumdan hukukun tecellisi için makul sonuç çıkmaması halinde, hakim amaçsal yoruma yönelebilir³³. Başka bir deyişle, normun sözünden, özü de anlaşılabilirse amaçsal yoruma girmeye gerek yoktur³⁴. Sadece tazminat değil; sigortalının zarardan sorumlu olan kişiye karşı (borçluya) açabileceği her türlü dava, hükmün kapsamına lafzen açık biçimde dahil edilmiş iken, amaca uygunluk yorumu altında hükmün gerekçesinde geçen bir kelimeye (“tazminat talep hakkı”) sığınarak normun sözünü daraltmak, normların yorumuna ilişkin işleyle aykırı bir tutum olacaktır.

5. Sonuç

I. Gerek eTTK gerekse ETTK'daki halefiyete ilişkin hükümlerde, kanun koyucu en başta sigortacının, sigorta bedelini ödedikten sonra hukuken sigorta ettirenin yerine geçeceğini belirttiği için ve devam eden cümlede kullandığı “dava hakkı” ifadesi, sigortacının, sigorta ettirenin zarar verene açabileceği **her türlü** davayı işaret ederek, bir nevi tekrar yapmışsa da³⁵, bu tekrar kanaatimizce olumlu anlamda kanun koyucunun kullandığı ilk cümlenin akabinde, bilinçli olarak davanın konusunu “tazminat” ile sınırlamama yönündeki tercihini pekiştirmiştir.

II. TTK m. 1472 hükmünde geçen “gerçekleşen **zarardan** dolayı” ifadesinin, açılacak davanın tazminat davası olması gerektiğini vurgulayan bir mana taşıdığı kanaatinde değiliz. Zira, sigortalının, sattığı malın veya sunduğu hiz-

³⁰ A.N.Sözer, **Hukukta Yöntembilim**, 3. Baskı İstanbul 2012, s. 103.

³¹ B.Umar, **Hukuk Başlangıcı**, İzmir 1997, s. 132; K.Oğuzman/N.Barlas, **Medeni Hukuk**, İstanbul 2011, s.73.

³² Sözer, s. 93, 99, 104, 123; Oğuzman/Barlas, s. 74.

³³ Oğuzman/Barlas, s. 70; Sözer, s. 124.

³⁴ J.Akipek/T.Akıntürk, **Türk Medeni Hukuku**, 1. Cilt, İstanbul 2007, s. 121; Umar, s. 131.

³⁵ Atamer/Tosun, s. 150.

metin bedelini vadesinde tahsil edememesi, onun işletmesinin aktifinde meydana gelen azalma şeklinde görülen bir zarar türüdür. Bu nedenle, esasında, hükümden sigortalının zarara uğradığının ifade edilmesi son derece yerindedir. Hükümün açılış cümlesi, sigortacıyı, açılacak davanın hukuki niteliği bakımından bir fark yaratmaksızın, sigortalının yerine geçirmiştir. Özellikle, bu cümleden sonra, “dava hakkı”nın hiçbir şekilde sadece tazminat davası ile sınırlandırılmaması gerektiği kanısındayız.

III. Hükümün gerekçesi, kenar başlığı gibi (TTK m. 1534) madde metnine dahil kabul edilen bir uzantı değildir. Normun gerekçesine, yalnızca o normun ruhunun yani kanun koyucunun iradesinin araştırılması ihtiyacı doğduğu sırada, yardımcı bir kaynak olarak başvurulabilir³⁶. Bu nedenle, TTK m. 1472 hükümünün gerekçesinde geçen “sigortalının haiz olduğu tazminat talep hakkı” ifadesi, madde metninde kullanılan “dava hakkı” ibaresinin anlamını daraltacak şekilde yorumlamada bir araç olarak kullanılamaz. Zira, maddenin sözü amaçsal yoruma geçilemeyecek derecede açıktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Akipek, J./Akıntürk, T.**, Türk Medeni Hukuku, 1. Cilt, İstanbul 2007.
- Arseven, H.**, Sigorta Hukuku, İstanbul 1987.
- Atabek R.**, Kredi Sigortası, Ankara 1956.
- Atamer, K.** Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Zarar Sigortalarına Giriş, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Mart 2011, Cilt XXVII, Sayı 1.
- Atamer, K.**, Deniz Sigortalarına İlişkin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerinin Kaynakları, E.Çetingil ve R.Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007.
- Atamer, K./ Tosun, Y.**, Sigorta Hukukuna İlişkin Türk Ticaret Kanunu’nun Kaynakları, Sigorta Hukuku Dergisi, 2005/1.
- Baumann, H./ Honsell, H.**, Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, 1999.
- Bilge, M.E.**, Sigorta Tazminatını Alan Sigortalının Zarar Veren Üçüncü Şahısla Yaptığı İşlemlerin Sigortacının Halefiyeti Üzerindeki Etkisi ve Yargıtay Uygulaması, Prof.Dr.Hayri Domanıç’e 80.Yaşgünü Armağanı, İstanbul 2001.
- Bozer, A.**, Sigorta Hukuku, Ankara 1981.
- Eren, F.**, Borçlar Hukuku, İstanbul 2003.
- Hatemi, H./ Gökyayla, E.**, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, İstanbul 2011.
- Heiss, H.**, The Principle of Assignment of Rights Governed by International Private Law, Credit Insurance and Surety Working Party in IV. AIDA Europe Conference, Londra 13 Eylül 2012 (*Yayınlanmamış tebliğ*).
- Hızır, S.**, Türk Ticaret Kanunu’nda Yer Alan Mal Sigortalarına İlişkin Muhtelif Hüküm Ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği, TBB Dergisi, Sayı 86, 2009.
- Kender, K.**, Sigortacılık Seminerleri Konu: Sigorta Hukuku, İstanbul 1975 (**Kender, Sigortacılık Seminerleri**).
- Kender, K.**, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, 10.baskı, İstanbul 2011.
- Kılıçoğlu, A.**, Borçlar Hukuku, Ankara 2008.
- Kılıçoğlu, A.**, Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, AÜHFD 1974, Cilt XXXI, Sayı 1-4.

³⁶ Oğuzman/Barlas, s. 73.

Langheid, T./Wandt, M./Möller, H./Segger, S., Münchener Kommentar, München 2010.

Meixner, O./Steinbeck, R., Allgemeines Versicherungsvertragsrecht, 2. Auflage, München 2011.

Oğuzman, K./Barlas, N., Medeni Hukuk, İstanbul 2011.

Oğuzman, K./Öz, T. Borçlar Hukuku, İstanbul 2005.

Özdemir, N. Kredi Sigortası, Ankara 1966.

Sözer, A.S., Hukukta Yöntembilim, 3. Baskı İstanbul 2012.

Şenocak K., Türk Ticaret Kanunu'nun Mal Sigortasına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği, AÜHFD, Cilt 58, 1-2009.

Tekil F., Sigorta Hukukunda Tazmin İlkesi ve Rücu Hakkı, Prof.Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998.

Tekinay S./ Akman S./ Burcuoğlu H./Altop A., Tekinay Borçlar Hukuku, İstanbul 1993.

Ulaş, I., Uygulamalı Sigorta Hukuku Mal ve Sorumluluk Sigortaları, Ankara 2002.

Umar, B., Hukuk Başlangıcı, İzmir 1997.

Ünan S., Kredi (Ticari Alacak) Sigortası Genel Şartları Şerhi, Sigorta Hukuku Türk Derneği, Şubat 2013.

Ünan, S., Some Private International Law Problems Relating to Insurance Law in Turkish Practice, Revija, 2012-4